

Türkiye’de Tüketici Kredileri, Döviz Kuru ve Petrol Fiyatının Cari İşlemler Dengesine Etkileri Üzerine Bir Araştırma

A Research on the Effects of Consumer Loans, Exchange Rate, Oil Prices on the Current Account Balance in Turkey

Esengül SALİHOĞLU¹ Esra KANGAL²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Sivas/Türkiye, esalihoglu@cumhuriyet.edu.tr

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Kangal Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, Sivas/Türkiye, etakci@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

Cari işlemler dengesi/GSYİH (CABGDP) bir ülkenin dünya ekonomisindeki pozisyonunu ve dış ekonomik sürdürülebilirliğini anlamak için önemli bir göstergedir. CABGDP’de sürekli görülen cari açıklar ekonomiler için birçok yapısal soruna zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle cari açık oluşumuna neden olan faktörlerin değerlendirilmesi önemlidir. Çalışmada Türkiye’de tüketici kredileri, döviz kuru ve petrol fiyatının CABGDP üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda CABGDP, tüketici kredi hacmindeki değişim (CREDBUYU), petrol fiyatları (LNBRENT) ve döviz kuru (LNREDK) analize dahil edilmiştir. Analizde 2010:Q2 ile 2024:Q1 dönemine ait üçer aylık frekanstaki veri setleri kullanılmıştır. Analizde Türkiye’de cari işlemler dengesi üzerinde banka tüketici kredi hacmindeki değişimin, döviz kuru ve petrol fiyatının kısa ve uzun dönem etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünlük ilişkilerinin olup olmadığı ve ilişki varsa “hata düzeltme katsayısı” ile denge ne kadarlık bir sürede oluşacağı bilgisi araştırılmak istenmiştir. ARDL sınır testi sonuçlarına göre değişkenler uzun dönemde eşbütünlüktür. İncelenen serilerde kısa dönemde ortaya çıkan sapmaların zamanla ortadan kalktığı ve uzun dönemde dengeye ulaşıldığı gözlenmiştir. Kısa dönemde CREDBUYU arttığında CABGDP’nin azaldığı tahmin edilmiştir. Bununla birlikte CREDBUYU(-1) arttığında CABGDP artmıştır. Analiz bulgularına göre tüketici kredileri hacmindeki cari dönemdeki artış ile bir dönem gecikmeli değeri ilişkili artışın cari işlemler dengesinin GSYİH’ya oranı üzerindeki etkisi farklıdır ve bu durumda kredi genişlemesinin dikkatle yönetilmesi gerekir. Kısa dönemde CABGDP üzerinde kendi gecikmeli değerlerinin pozitif yönlü, 2018 kriz kukla değişkenin ise negatif yönlü etkisi olduğu tahmin edilmiştir. Uzun dönemde ise LNBRENT arttığında CABGDP’nin azaldığı tahmin edilmiştir. Analiz bulgularına göre cari işlemler dengesi üzerinde kısa dönemde kredi politikaları, uzun dönemde ise enerji politikaları önemli etkilere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Kredileri, Petrol Fiyatları, Döviz Kuru, Cari İşlemler Dengesi, ARDL Sınır Testi

ABSTRACT

Current account balance/GDP (CABGDP) is an important indicator for understanding a country's position in the world economy and its external economic sustainability. Persistent current account deficits in CABGDP pave the way for many structural problems for economies. Therefore, it is important to evaluate the factors that cause current account deficit formation. This study aims to analyze the impact of consumer loans, exchange rates, and oil prices on CABGDP in Turkey. For this purpose, CABGDP, change in consumer loan volume (CREDBUYU), oil prices (LNBRENT), and exchange rate (LNREDK) are included in the analysis. Quarterly data sets for the period between 2010:Q2 and 2024:Q1 are used in the analysis. The analysis aims to examine the short- and long-run effects of changes in the volume of bank consumer loans, exchange rate, and oil price on the current account balance in Turkey. In addition, it is also aimed to investigate whether there is a long-run cointegration relationship between the variables and if there is a relationship, how long it takes for the equilibrium to occur with the “error correction coefficient.” According to the ARDL bounds test results, the variables are cointegrated in the long run. It is observed that the short-run deviations in the analyzed series disappear over time and equilibrium is reached in the long run. In the short run, it is estimated that CABGDP decreases when CREDBUYU increases. However, CABGDP increased when CREDBUYU(-1) increased. According to the findings of the analysis, the effect of the increase in the volume of consumer loans in the current period and the increase in the lagged period on the ratio of the CABGDP is different and in this case, credit expansion should be carefully managed. In the short run, it is estimated that its own lagged values have a positive effect on CABGDP, while the 2018 crisis dummy variable has a negative effect. In the long run, it is estimated that CABGDP decreases when LNBRENT increases. According to the findings of the analysis, credit policies in the short run and energy policies in the long run have significant effects on the current account balance.

Keywords: Consumer Credits, Petroleum Price, Exchange Rate, Current Account Balance, ARDL Bound Test

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi: 18 Ekim 2024

Kabul Tarihi: 25 Kasım 2024

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Sorumlu Yazar

Esengül SALİHOĞLU

ARTICLE INFOS

Article History

Received: October 18, 2024

Accepted: November 25, 2024

Article Type

Research Article

Corresponding Author

Esengül SALİHOĞLU

1. Giriş

Küreselleşme eğilimi sonucunda dış ticaret hacminin hızla artması ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile beraber Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülke cari açık sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bir ekonomik kriz göstergesi de olabilen cari işlemler hesabı ülke yönetimleri tarafından ekonomik gelişmelerin incelenmesinde etkin bir şekilde değerlendirilmektedir (Sezal, 2023: 34). Cari açıktaki değişimler ekonomik eğilimlerin sinyali olarak değerlendirilmekte ve dolayısıyla ekonomik kararların ve beklentilerin şekillenmesinde önemli bir etken olmaktadır. Bu sebeple cari açık nedenleri veya belirleyicilerinin araştırılması ihtiyacı doğmuştur (Yurdakul ve Cevher, 2015: 92).

Cari işlemler açığı, bir ülkenin ödemeler dengesindeki mal ve hizmet ticaretinin yanı sıra net faktör gelirleri ve cari transferleri de içeren cari işlemler hesap dengesinin olumsuz yönde bozulması durumunda ortaya çıkar. Cari açık ülke ekonomilerinde devamlı olarak ortaya çıkar ve şüphesiz bir şekilde finanse edilmesi zorudur (Güneş ve Yıldırım, 2017: 43). Ülkelerin izlediği politikalarda cari açığın bazı zamanlarda açık veya fazla vermesi optimal bir politika olabilir. Bir başka deyişle cari işlemler hesabının açık vermesi tek başına iyi veya kötü olmadığı gibi mutlaka dengelenmesi de gerekmemektedir. Tam tersine cari açığın her zaman dengede olması optimalden uzak bir politikanın olduğunun bir işareti olabilir. Ancak devamlı olarak yüksek seyreden cari açık, önemli bir kırılma ve stres kaynağı olabilmekte ve çeşitli yapısal sorunların bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Obstfeld, 2012; Haseki vd., 2023: 20). Cari açık tek başına bir ekonomik kriz işareti olmamakla beraber özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde cari açığın GSYİH'ye oranı oldukça anlamlı bir gösterge olarak takip edilmektedir. Yapılan çalışmalarda (Milesi vd., 1996; Yalçın, 2012; Yardımcı, 2020; Uslu, 2020) bu oranın GSYİH'nin yüzde 4 veya 5 seviyelerinin üzerinde çıkması risk unsuru olarak görülmüştür. Türkiye, özellikle 1994 ve 2001 krizleri öncesinde cari işlemler açığı konusunda önemli bir artış yaşamıştır. 2001 kriziyle birlikte cari açık belirgin bir şekilde azalsa da 2002 sonrasında hızla artmaya başlamış, 2008 küresel ekonomik krizi döneminde genişletici ekonomi politikaları ile tüketimde artışlar yaşanmış ve kredi hacimlerinin de artmasına neden olmuş bunun sonucunda CA/GSYİH oranı milli gelirin %5'ini aşmıştır. 2010 yılından sonra yaşanan krizin etkisinin düşmesi ile ülkemizde üretimdeki artışlarla GSYİH büyüme hızı %9 seviyelerine yükselmiş, ancak ithalatın da yüksek oranlarda artmasıyla cari açığa artmıştır.

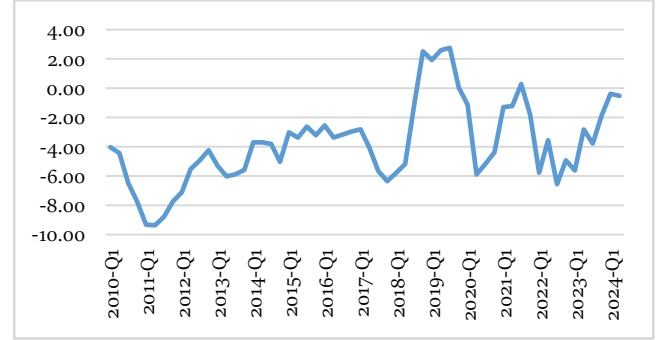
Cari açık, 2009 ile 2011 arasında belirgin bir şekilde artmış, ancak 2014'te GSYİH büyüme hızının yaklaşık % -3 azalmasıyla birlikte CA/GSYİH % -5,45'e kadar düşüş göstermiştir. 2014 yılında cari açığın azalmasında önemli olan diğer bir faktör ise, 2013 yılının sonlarından itibaren enerji fiyatlarında gözle görülür bir şekilde düşüş yaşanmasıyla dış ticaret açığının azalmasına yol açmasıdır (Dücan vd., 2016; 165-166). 2016 yılında darbe girişiminden sonra bir düşüş yaşamış, ancak daha sonra tekrar yükseliş trendine girmiştir. Sonraki yıllarda, 2018 kur atak krizinin ardından tekrar düşüş yaşamış ve bu düşüş, covid-19 pandemisi döneminde de sürmüştür. 2021 yılının sonu itibarıyla ise tekrar yükseliş trendine girdiği gözlenmiştir (Sezal, 2023: 36). Cari açık sorunu sürekli artarak güncelliğini korumuştur.

TCMB'nin Mayıs 2024 tarihinde yayımladığı finansal istikrar raporuna göre Dış ticaret açığı, ithalattaki gerileme ve altın hariç ihracat artışı ile düşüş göstermektedir. Enerji ithalatındaki gerileme, cari işlemler açığındaki düşüşü desteklemiş olsa da son aylarda altın ve enerji dışındaki ithalattaki artışın etkisiyle dış ticaret açığında hafif bir artış yaşanmıştır. Yakın gelecekte, jeopolitik olaylar, iç/dış

talep ve küresel emtia fiyatları gibi faktörlerin cari işlemler açığı üzerindeki etkisi önemli hale gelebilir. Tüketimdeki artışın büyümeye olan etkisi azalırken, net ihracatın katkısı artmaktadır. Son zamanlarda, cari işlemler açığının finansmanında uzun vadeli borçlanma araçlarının ve portföy akımlarının ağırlığı da artmaktadır (TCMB Finansal İstikrar Raporu, 2024: 6).

Şekil 1

Türkiye'de Cari İşlemler Dengesi/GSYİH (2010:Q1-2024:Q1)

Kaynak: OECD Data Explorer'den elde edilen veriler kullanılarak şekil oluşturulmuştur.

Önemli olan nokta cari açık sorununun nedenlerinin araştırılarak gerekli tedbirlerin zamanında alınmasıdır. Daha önceki yapılan çalışmalar incelendiğinde cari açığın başlıca nedenleri arasında öncelikle enerji ithalatına bağlı dış ticaret açığı, ithalat talebindeki artış, artan ulusal mali harcamalar nedeniyle dış borç faiz ödemelerinin artması ve bankacılık sektöründeki artan krediler gibi yurt içi tasarrufların yetersizliğidir (Uslu, 2019: 444). Özellikle bankacılık sektöründeki kredi artışı, yalnızca ülkelerdeki tüketim talebini artırmakla kalmayıp aynı zamanda nihai tüketim mali ithalatını genişletmekte ve ayrıca firmaların üretim isteğini artırarak ülkelerin ithal aramalı ve enerji talebini yukarı çekmektedir. Eğer tüketici kredileri ithal ürünlerin tüketiminde yerli ürünlerden daha fazla artışa neden olursa, bu durum ülkelerin cari hesap dengesini olumsuz etkileyerek cari açığın yükselmesine neden olabilmektedir (Göçer vd., 2013: 2-5).

Bankalar, ekonomik istikrarın devamlılığında önemli bir işlev görmektedir. Bu bağlamda, kredi mekanizması ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınmanın teşvik edilmesinde temel bir finansal araç olarak kabul edilir. Bankaların kullandığı kredilerin artması, ekonominin arz tarafını yatırımların finanse edilmesi açısından güçlendirirken; tüketicilerin finansmanı da ekonominin talep tarafını desteklemektedir (Ünal ve Saygılı, 2022: 94).

Son yıllarda, Türkiye'de bireysel kredi kapsamında yer alan kredi kartı ve tüketici kredileri, finansal istikrar ile cari açık konularında sürekli olarak ele alınan ve tartışılan konular arasında yer almaktadır. Genel olarak 1990 sonrasında gerçekleştirilen çalışmalarda banka kredilerinin finansal krizlere ve ekonomik büyüme etkisi konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bu nedenle, makroekonomik ve finansal istikrarın devamını sağlamak adına, Basel Bankacılık Düzenleme İlkeleri'ndeki güncellemeler ve revizyonlar doğrultusunda bireysel borçlanmalar ile toplam kredi hacimlerinin gelişimleri dikkatle takip edilmektedir (Sezal, 2023: 35).

Ülkemiz bazı istisnai dönemler dışında uzun yıllardır sürekli olarak cari açık vermektedir. Bu sorunun çözümüne ilişkin cari açığın kaynaklarını doğru değerlendirmek ve tedbirler almak gerekmektedir. Bu nedenle cari açık teması araştırmacıların ilgi odağı olmakla beraber cari açığın belirleyici etkenlerine yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu makalede Türkiye'de cari denge

üzerinde banka tüketici kredi hacminin etkisi 2010Q4- 2024Q1 dönemi verilerden yararlanılarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmamızda, konu ile ilgili literatür özeti verildikten sonra, bağımlı değişken olan dış ticaret açığı yanında bağımsız değişken olarak tüketici kredileri yanında seçilmiş faktörler olan petrol, altın fiyatları, genel bütçe dengesi ve reel efektif döviz kuru sonuçların daha güvenilir olması açısından ampirik modele açıklayıcı değişkenler olarak eklenmiştir.

2. Literatür İncelemesi

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde genellikle başta ekonomik büyüme olmak üzere enflasyon, reel döviz kuru, mali denge, petrol fiyatları, enerji ithalatı, toplam kredi hacmi, kredi kartı kullanımı ve tüketici kredilerindeki gelişmelerin cari açık üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar olduğu görülmektedir. Yabancı literatür incelendiğinde kredi hacmi ve cari açık ilişkisinin inceleyen ilk çalışmalar arasında yer alan Kiyotaki ve Moore (1997), Hoshi vd. (1998), Motonishi ve Yoshikawa (1999) araştırmalarında kredilerdeki daralmaların (kısıtlamaların) cari açığı düşürdüğü sonucunu elde etmişlerdir. Brissimis vd. (2010), çalışmada kredi genişlemesinin durdurulmasının cari açıktaki dengesizliği kontrol altına alacağını tespit etmiştir. Lane ve Milesi-Ferretti'ye (2011 ve 2012) göre kriz zamanlarında ekonomideki durgunluk seviyesi, iç talepteki daralma, sermaye çıkışlarının boyutu, önceki dönemdeki

yurtiçi kredi genişlemesi ve cari açık dengesizlikleriyle bağlantılıdır. Agnello ve Nerlich (2012) çalışmada, ekonomik olarak güçlük yaşayan ülkelerin yurtiçi kredi hacminde ve yüksek cari açık seyrinde benzerlikler bulunduğu tespit etmişlerdir. Steiner (2014) çalışmada, ilgili ülkelerde 1970-2009 yıllarını kapsayan panel veri analizi gerçekleştirmiş ve merkez bankalarının rezerv varlıklarını artırmasının hem rezerv biriktiren hem de rezerv sağlayan ülkelerin cari hesap bakiyelerini nasıl etkilediği araştırmıştır. Uluslararası rezervlere olan talebin küresel dengesizliklerin oluşmasına nasıl katkı sağladığını göstermektedir. Eita vd. (2018), çalışmalarında Namibya'da 1980-2016 döneminde cari açığın makroekonomik belirleyicilerine yönelik ARDL yöntemi ile analiz gerçekleştirmişlerdir. Analiz sonucunda cari açığı yatırımlar ve reel GSYH'nın negatif; enflasyon, döviz kuru, krediler, mali denge ve nüfus artışının pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Sanni vd. (2019) 1970- 2016 yılları için Nijerya'da yaptıkları çalışmalarında ARDL sınır testi uygulanmış, Ekonomik büyüme ile cari işlemler dengesi arasında pozitif ilişki, reel döviz kuru ile ise negatif ilişki bulunmuşlardır. İkinci ve Omay (2020), 43 ülkeyi içeren çalışmalarında kredi büyümesindeki artışın cari işlemler hesabında önemli bir bozulma ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle 2008 küresel kriz sonrasında krediler ile cari açık ilişkisine yönelik çalışmaların artış gösterdiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar özetlenmiştir.

Tablo 1

Literatür Özeti

Yazarlar	Yöntem	Bulgular
Telatar (2011)	Granger Nedensellik Testi (2003-2010 Dönemi)	Araştırmada, toplam krediler ile cari açık arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunmadığı, fakat tüketici kredilerinden cari açığa doğru pozitif bir nedensellik olduğu ifade edilmiştir.
Ağazade (2014)	Johansen Koentegrasyon Testi (2003-2014 Dönemi)	Araştırma bulguları kredi kartı harcamaları ve bireysel krediler ile dış ticaret dengesi arasında uzun dönemde bir ilişkinin var olmadığını göstermiştir.
Sandalcılar ve Altuner (2014)	Granger Nedensellik Testi (2003:Q1-2013:Q2)	Çalışmada, toplam tüketici kredileri ve onun alt kalemi olan konut kredileri ile cari işlemler açığı arasında nedensellik ilişkisi tespit edilirken, ihtiyaç, taşıt ve diğer krediler ile cari işlemler arasındaki nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.
Yurdakul ve Cevher (2015)	Granger Nedensellik Testi (2003:1-2014:2 üç aylık veriler)	Cari açık/GSYH üzerinde en büyük etki reel efektif döviz kuru iken, döviz kurunu büyüme oranı ve enerji ithalatı değişkenleri takip etmektedir. En az etkiye sahip değişken doğrudan yabancı sermaye yatırımdır.
Begeç (2015)	Granger Nedensellik Testi (2000: Q1-2014:Q3)	Çalışmada, toplam kredi miktarındaki değişimler ile cari açık arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmazken, toplam kredilerin büyüme, enflasyon ve işsizlik ile doğrusal ve tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.
Akçayır ve Albeni (2016)	Sınır Testi Yaklaşımı (1992-2014)	Cari açık ile krediler arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Güneş ve Yıldırım (2017)	Johansen Eşbütünlük Testi	Analiz sonucuna göre uzun dönemde kurumsal kredilerdeki genişleme ile taşıt kredilerinin cari açık üzerinde eşbütünlük ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.
Bölükbaş (2019)	Granger Nedensellik Testi (2006-2018)	Cari açık, enflasyon ve banka kredileri arasındaki ilişkileri analiz etmiş, enflasyon ve banka kredilerinin cari açık üzerinde etkilerinin birbirine yakın olduğu ve enflasyon ve banka kredilerinden cari açığa doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.
Kızıldere (2020)	Granger Nedensellik Testi (1974-2015)	Cari açık değişkeni ile kişi başına enerji tüketimi, kişi başına reel milli gelir arasındaki ilişki incelenmiş, enerji tüketimi ve büyümeden cari açığa doğru yek yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Kılıç ve Yüksel (2020)	ARDL Sınır Testi, Wald Testi (2003-2018)	Çalışmada tüketici kredilerinin (taşıt kredisi, konut kredisi ve diğer krediler) cari işlemler açığı üzerinde uzun dönemli nedensellik ilişkisinin yanı sıra bağımsız değişken olarak belirlenen her bir

Kahiloğulları ve Akça (2021)	ARDL Sınır Testi (2006: Q1-2019:Q4)	tüketici kredisinin cari işlemler üzerinde kısa dönemli nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Çatalbaş (2022)	ARDL Sınır Testi (1998-2020)	Bütçe açığı, yatırımlardaki değişim, reel efektif döviz kuru ve kredi açıkları değişkenleri ile cari açık arasında kısa ve uzun dönemli ilişkiler incelenmiştir. Bulgularda kısa ve uzun dönemde bütçe açığı ve cari işlemler açığı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
Ünal ve Saygılı (2022)	ARDL Sınır Testi (2003-2019)	Bulgulara göre, ekonomik büyüme ve cari açık arasında uzun dönemli ilişki vardır. Elde edilen sonuçlarda ekonomik büyümedeki %1'lik artışın cari açığı %0,45 oranında negatif yönde etkilediği görülmüştür.
Sezal (2023)	Toda-Yamamoto Nedensellik Testi (1998-2022 Dönemi)	Elde edilen sonuçlara göre bireysel kredi toplamındaki artışlar uzun dönemde dış ticaret açığını arttırmış, ticari kredilerdeki artış ise dış ticaret açığını azaltmıştır.
Haseki vd. (2023)	ARDL Testi (2007:1-2022:1)	Çalışma sonucunda cari açık ve kredi hacmi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.
		Tüketici kredilerinin cari açık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin birlikte ele alındığı modelde taşıt ve konut kredilerinin cari dengeyi etkilediği neticesine varılmıştır. Tahmin sonuçları ekonomik büyümedeki bir artışın cari dengeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir.

3. Veri Seti

Bu çalışmada cari işlemler dengesi/GSYİH, banka tüketici kredi hacmindeki değişim, petrol fiyatı ve reel döviz kuruna ilişkin veri seti

kullanılmıştır. Veri seti 2010:Q2 ile 2024:Q1 dönemine ait olup, üçer aylık frekans aralığında 57 gözlemden oluşmaktadır.

Tablo 2
Analize Dahil Edilen Değişkenler

Değişken	Açıklama	Veri Kaynağı
CABGDP	Ödemeler Bilançosu Cari İşlemler Dengesi/GSYİH % Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	OECD Data
CREDBUYU	Tüketici Kredileri Hacmindeki Değişimin Doğal Logaritmali Hali	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)
LN Brent	Avrupa Brent Petrol Spot FOB Fiyatının Doğal Logaritmali Hali (Varil Başına ABD Doları)	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (TCMB EVDS)
LNREDK	TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kurunun Doğal Logaritmali Hali (2003=100)	

Analize dahil edilen değişkenlere ilişkin detaylar verildikten sonra, serilere ilişkin tanımlayıcı özet istatistikler Tablo 3'de sunulmuştur.

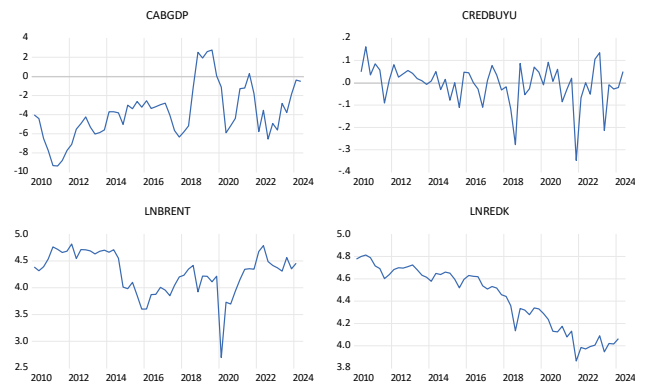
Tablo 3
Tanımlayıcı İstatistikler

	CABGDP	CREDBUYU	LN Brent	LNREDK
Ortalama	-3.855179	-0.004695	4.281793	4.418814
Ortanca	-3.930000	0.008345	4.348210	4.518194
Maksimum	2.760000	0.161208	4.815512	4.813484
Minimum	-9.360000	-0.347871	2.698000	3.863043
Std. Hata	2.818459	0.089777	0.397651	0.275031
Çarpıklık	0.452916	-1.555307	-1.223593	-0.434507
Basıklık	3.100299	6.728843	5.675672	1.780656
Jarque-Bera	1.938046	55.02045	30.67852	5.231302
Olasılık	0.379454	0.000000	0.000000	0.073120

Şekil 2'de analize dahil edilen değişkenlere ilişkin zaman serisi grafikleri sunulmuştur.

Şekil 2

Analize dahil edilen değişkenlere ilişkin grafikler

Çalışmanın ekonometrik analiz aşamasında sahte regresyon sorunuyla karşılaşmamak için öncelikle analizde kullanılan serilerin durağanlık seviyeleri tespit edilmiştir. Durağanlık seviyeleri tespit edildikten sonra serilerde koşullu değişen varyans ve Serisel korelasyon sorunlarının varlığı araştırılmıştır. Daha sonra kurulan regresyon modeli için uygun analiz yöntemi araştırılmış ve ARDL yönteminin tercih edilmesine karar verilmiştir.

Uygulamada ARDL regresyon yönteminin tercih edilmesi zaman serilerinde hem kısa hem uzun dönemli ilişkilerin modellenenbilmesine imkân sunmasıdır (Pesaran ve Shin, 1996: 117; Pesaran vd., 2001: 289). ARDL yönteminde bağımsız değişkenlere ilişkin serilerin I(0) veya I(1) seviyesinde durağan olması kabul görmektedir. ARDL yöntemi ile tüm değişkenlerin gecikmeleri de kurulan modelde incelenebilmektedir.

Tablo 4
ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Augmented Dickey-Fuller(ADF)			Phillips-Perron(PP)		
	None	Sabitli	Sabitli ve Trentli	None	Sabitli	Sabitli ve Trendli
CABGDP	-1.47(0)	-3.67(2)*	-4.62(2)*	-1.47(0)	-2.31(1)	-2.95(1)
ΔCABGDP	-6.95(0)*	-6.90(0)*	-6.85(0)*	-7.01(2)*	-6.96(2)*	-6.91(2)*
CREDBUYU	-6.97(0)*	-6.93(0)*	-7.29(0)*	-6.99(3)*	-6.94(3)*	-7.29(2)*
LNBRENT	-0.11(1)	-3.01(0)**	-3.07(0)	-0.128(4)	-2.94(3)**	-3.02(3)
ΔLNBRENT	-10.72(0)*	-10.62(0)*	-10.53(0)*	-10.89(2)*	-10.79(2)	-10.7(2)*
LNREDK	-1.89(1)***	-0.71(1)	-3.39(0)**	-2.23(8)**	-0.64(5)	-3.31(2)**
ΔLNREDK	-9.97(0)*	-10.36(0)*	-10.26(0)*	-9.97(1)*	-11.61(6)*	-11.47(6)*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Çalışmada regresyon analizine geçmeden önce ADF ve PP birim kök testleriyle değişkenlerin durağanlık seviyeleri incelenmiş ve CREDBUYU'nun I(0) düzeyinde, diğer değişkenlerin ise I(1) seviyesinde durağanlaştıkları tespit edilmiştir. Daha sonra Bai-Perron Çoklu Kırılma testleri ile regresyon modeli için ortak kırılma tarihinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 5
Bai-Perron Multiple Breakpoint Testi

Kırılma Testi	F-istatistik	Scaled F-istatistik	Kritik Değer**
0 vs. 1 *	15.07563	60.30254	16.19
1 vs. 2	4.286710	17.14684	18.11

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

** Bai-Perron (Econometric Journal, 2003) kritik değerleri geçerlidir.

Kırılma Tarihleri	Sequential	Repartition
1	2018Q4	2018Q4

Tablo 5'te görülen kırılma testi sonucuna göre kırılma tarihi 2018 yılının dördüncü çeyrek dönemi şeklinde tespit edilmiştir. Türkiye 2018 yılının ikinci altı aylık döneminde döviz kuru şoku yaşamış, ABD dolarının Türk Lirası cinsinden karşılığı büyük bir artış göstermiştir. Bu dönemde yaşananlar hem özel sektör hem de banka bilançolarına olumsuz yönde etki etmiştir.

Analizde zaman serilerine ilişkin durağanlık mertebesi tespit edilmiştir. Ardından değişkenlerin özelliklerine uygun bir analiz yöntemi araştırılmıştır. Bağımlı değişkenin I(1) ve bağımsız değişkenlerden birinin I(0), diğerinin ise I(1) düzeyinde durağan olduğu durumda uygulanabilen ARDL sınır testinin kullanılması uygun bulunmuştur.

ARDL sınır testinin genel formu Denklem 1'de sunulmuştur.

$$Y_t = \alpha + \sum_{n=1}^p (\lambda_n Y_{t-n}) + \sum_{j=0}^q (\pi_j X_{t-j}) + \epsilon_t \quad (\text{Denklem 1})$$

4. Ekonometrik Analiz ve Bulgular

Değişkenlere ilişkin zaman serilerinde durağanlığın varlığı temel varsayımı analizin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Böylece kullanılan zaman serileri arasındaki doğru ve anlamlı ilişkilerin varlığının tespiti ile durağanlık varsayımı yerine getirilmiş olur. Durağanlık varsayımının tespiti için en çok kullanılan yöntemlerden Genişletilmiş Dickey Fuller-ADF (1979), Phillips Perron-PP (1988) testleri tercih edilmiştir.

Denklemden Y_t bağımlı değişken, X_t bağımsız değişken, p ve q da gecikme değerlerini temsil etmektedir. Analizde uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinin ardından uzun dönem ilişkisinin olup olmadığının tespiti için ARDL sınır testi uygulanmıştır. Uygulanan test değişkenler arasında uzun dönem dengesinin varlığına ilişkin bilgi vermektedir.

Tablo 6
ARDL Testi Sınır Değerleri

F-Bounds Test	H_0 : Değişkenler arasında eşbütünlük yoktur.	
Test İstatistiği	Değer	
F-istatistiği	6.716709	
K	4	
Kritik Değer Sınırları		
Düzyen	I(0)	I(1)
10%	2.2	3.09
5%	2.56	3.49
1%	3.29	4.37

Tablo 6'da gösterildiği üzere F testinin hesaplanan istatistiki değeri, %5 anlamlılık seviyesinde sınır testinin kritik tablo üst sınır değerinden (Pesaran vd. 2001: 289) daha büyüktür. Bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmiş ve diğer taraftan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuca göre analize dahil edilen değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olduğu tahmin edilmiştir. Bir sonraki adımda bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ile kısa ve uzun dönem ilişkilerini belirlemek için ARDL modelleri oluşturulabilecektir. Bu kapsamda değişkenlerin uzun dönem ilişkilerine dair regresyon modeli şu şekilde oluşturulmuştur.

$$CABGDP_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_1 (CREDBUYU)_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_2 (LNBRENT)_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_3 (LNREDK)_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_4 (DUM2018Q4)_{t-i} + \epsilon_t \quad (\text{Denklem 2})$$

Tablo 7

ARDL Sınır Testi Uzun Dönem Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
D(CABGDP(-1))	0.368494*	0.117190	3.144423	0.0032
D(CABGDP(-2))	0.497175*	0.106499	4.668360	0.0000
D(CREDBUYU)	-3.879951**	1.565698	-2.478096	0.0176
D(CREDBUYU(-1))	6.023629*	1.685859	3.573032	0.0010
D(DUM2018Q4)	3.490577*	1.324026	2.636337	0.0120
D(DUM2018Q4(-1))	-2.151970	1.404144	-1.532585	0.1335
D(DUM2018Q4(-2))	2.969201**	1.280752	2.318327	0.0258
D(DUM2018Q4(-3))	3.947389*	1.245614	3.169030	0.0030
CointEq(-1)*	-0.652910*	0.096829	-6.742919	0.0000
R ²	0.635751			
Düzeltilmiş R ²	0.569523			
Durbin-Watson İstat.	1.920633			

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 7'de sunulan ARDL sınır testi uzun dönem sonuçları elde edildikten sonraki adımda bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönünün incelenmesi için ARDL sınır testi uzun dönem sonuçlarının yorumlanması aşamasına geçilecektir.

Ancak daha önce kısa dönem katsayılarının yorumlanabilmesi için hata düzeltme terimi (ECM) ile birlikte tahmin edilmesi gerekmektedir. ARDL kısa dönem modeli şu şekilde kurulmuştur.

$$\Delta(CABGDP)_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \lambda_{1i} \Delta CREDBUYU_{t-i} + \sum_{i=1}^n \lambda_{2i} \Delta LNBRENT_{t-i} + \sum_{i=1}^r \lambda_{3i} \Delta LNREDK_{t-i} + \sum_{i=1}^s \lambda_{4i} \Delta DUM2018Q4 + \lambda_{5i} ECM_{t-i} + \epsilon_{it} \quad (\text{Denklem 3})$$

Şeytlikte ECM ile hata düzeltme terimi sembolize edilmiştir. Hata düzeltme denkleminin oluşturulmasının ardından Tablo 9'da kısa dönem (hata düzeltme modeli) tahmin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 8

ARDL Sınır Testi Kısa Dönem (Hata Düzeltme) Sonuçları

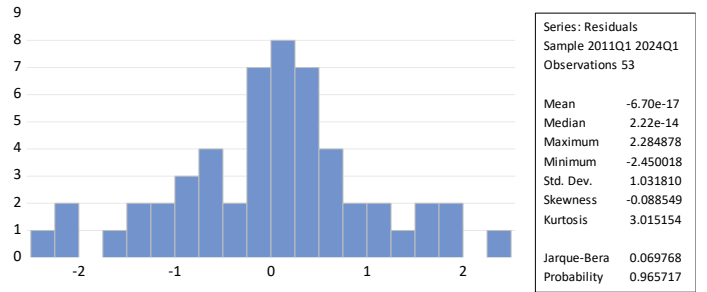
Değişken	Katsayı	Std.Hata	t-istatistiği	Olasılık
CREDBUYU	-12.52971	8.097762	-1.547305	0.1299
LNBRENT	-2.302858*	0.678605	-3.393515	0.0016
LNREDK	-1.208711	3.766402	-0.320919	0.7500
DUM2018Q4	0.754979	1.909646	0.395350	0.6947
C	10.83383	17.63462	0.614350	0.5426
EC = CABGDP - (-12.5297*CREDBUYU - 2.3029*LNBRENT - 1.2087*LNREDK + 0.7550*DUM2018Q4 + 10.8338)				

Tablo 8'de sonuçları sunulan kısa dönem modelindeki hata düzeltme terimi (CointEq(-1), ECM) negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Kısa dönemde oluşacak bir sapmanın her dönem yaklaşık %65'inin düzeltileceği ve oluşabilecek bir sapmanın uzun dönemde 1/ECM katsayısı kadar (1/-0.652910) yaklaşık 1,6 dönem (5 ay) içinde düzeltileceği tahmin edilmiştir.

Tablo 9'da sunulan ARDL uzun dönem ve kısa dönem test sonuçlarının yorumlamasına geçmeden önce modelin sağlamlık sınama testleri yapılmıştır. Sınama testleri ile modelde normal dağılımın varlığı, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının yokluğuna dair kanıtlar aranmıştır.

Şekil 3

Jarque Bera Testi.

Şekil 3'de sunulan Jarque Bera Testi sonuçlarına göre, %5 anlamlılık seviyesinde normal dağılımın varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 9

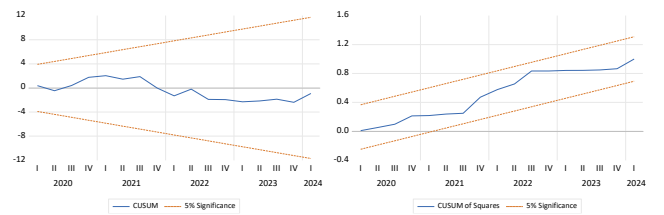
Modelin Sağlamlık Testleri (Diagnostic Tests)

Testin Adı	F-İstatistiği	Olasılık Değ.
Breusch-Godfrey Serisel Korelasyon	0.036988	0.9637
Breusch-Pagan Godfrey Değişen Varyans	3.604888	0.2611
Ramsey Reset Testi	1.015777	0.3199

Tablo 9'da sunulan sağlamlık testlerine göre serilerde H_0 hipotezi reddedilememiştir. Böylece kurulan modellerde serisel korelasyon, değişen varyans ve tanımlama hatası bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 4

CUSUM ve CUSUM Q Grafikleri

Şekil 4'te sunulan CUSUM ve CUSUMQ test sonuçlarına göre model kararlıdır. Böylece H_0 hipotezinin kabul edileceği diğer bir ifadeyle kurulan modeldeki katsayıların istikrarlı olduğu tespit edilmiştir (Bahmani-Oskooee ve Chomsisengphet, 2002: 147).

Çalışmada sağlamlık (diagnostics) testler tamamlanmıştır. Bu kapsamda otokorelasyon, değişen varyans ve yapısal istikrar testleri yapılmış ve modelin anlamlı, yorumlanabilir nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7'de sunulan ARDL sınır testinin uzun dönem sonuçları değerlendirildiğinde CREDBUYU'deki artışın D(CABGDP) üzerindeki negatif yönlü etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Analizin tahmin sonuçlarına göre LNBRENT %1 arttığında D(CABGDP)'nin %2,31 oranında azalmıştır. Bununla birlikte uzun dönemde LNREDK ve DUM2018Q4 kukla değişkeninin D(CABGDP)'ye etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Analize dahil edilen değişkenler içinde D(CABGDP)'ye uzun dönemde etki eden

değişkenin LNBRENT olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu literatürdeki çalışmalardan Kurca ve Karagöl (2018) ile uyumlu iken Kızıldere (2020), Yurdakul ve Cevher (2015) çalışmalarıyla uyumlu değildir.

Tablo 8'de sunulan ARDL sınır testinin kısa dönem sonuçlarına göre D(CABGDP (-1)) ve D(CABGDP (-2)) değerleri %1 arttığında D(CABGDP) sırasıyla %0,36 ve %0,49 oranında artış göstermiştir. Cari işlemler dengesindeki gecikmeli değişimlerin mevcut döneme etkisi pozitif yöndedir. Bu durum, cari işlemler dengesinin varlığının dönemler arasında pozitif ve döngüsel bir etkisi olduğunu göstermiştir.

D(CREDBUYU) %1'lik bir artış gerçekleştiğinde D(CABGDP)'nin %3,88 düzeyinde azaldığı tahmin edilmiştir. Bununla birlikte D(CREDBUYU(-1)) değerindeki %1'lik artış karşısında D(CABGDP)'nin %6 oranında artış gösterdiği tahmin edilmiştir. Analiz bulguları literatürdeki çalışmalardan Baş ve Kara (2020), Erbaykal (2007) ile uyumludur. Elde edilen bulgular kredi büyümesindeki değişimin cari işlemler dengesine kısa vadede etkisinin döneme göre farklılaştığını göstermiştir.

D(DUM2018Q4) değişkeni %1 oranında arttığında D(CABGDP) %2,15 oranında azalmıştır. Bununla birlikte D(DUM2018Q4(-2)) ve D(DUM2018Q4(-3)) değerleri %1 oranında arttığında D(CABGDP)'nin sırasıyla %2,96 ve %3,94 oranında arttığı tahmin edilmiştir.

Modelde R² ve düzeltilmiş R² değerlerine bakıldığında modelin bağımlı değişkendeki değişimin yaklaşık %56-63'ünü açıklayabildiğini göstermiştir. Durbin Watson test istatistiği değerine bakıldığında otokorelasyon sorunu olmadığını ve modelin uygun olduğunu desteklemektedir. Analiz sonuçlarına göre serilerde kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar yaklaşık 1,6 dönem (5 ay) içinde ortadan kalkacağı ve uzun dönem dengeye ulaşacağı tahmin edilmiştir. Bu durum, ödemeler dengesinin dışsal şoklara karşı uyum sağlama kapasitesine sahip olduğunu göstermiştir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Ödemeler dengesinde cari açık, Türkiye ekonomisi için önemli bir sorundur. Bu kapsamda, cari işlemler dengesindeki bozulma dolayısıyla oluşan cari açığın belirleyicilerinin incelenmesi ve belirlenmesi cari açık problemiyle mücadele için önemlidir.

Bu çalışmada, 2010:Q2 ile 2024:Q1 dönemine ait üçer aylık frekanstaki veri setleri üzerinden Türkiye'de cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranı üzerinde tüketici kredilerindeki büyümenin kısa ve uzun dönemli etkileri incelenmiştir. Analizde petrol fiyatları, reel efektif döviz kuru ve yapısal kırılmayı temsilen 2018 kriz kukla değişkeni açıklayıcı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Analizde tanımsal (diagnostic) testler yapılmış ve kurulan modelde değişen varyans, otokorelasyon ve spesifikasyon hatası sorununa rastlanmamıştır. Modelde Jarque Bera testi sonuçlarına göre kalıntılar normal dağıldığından modelde bir tanımlama hatası olmadığı tahmin edilmiştir. Ayrıca birlikte CUSUM testleri sonucuna göre modelin istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ARDL sınır testi sonuçlarında analize dahil edilen değişkenler eşbütünlüktedir. Analiz bulgularına göre tüketici kredi hacmindeki büyüme arttığında kısa dönemde cari işlemler dengesinin GSYİH'ye oranı azalmaktadır. Bu bulgu kredi genişlemesinin hem iç talebi hem de ithalat talebini arttırdığı ve dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkilediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda tüketici kredileri hacmindeki artış kısa vadede cari açığın büyümesine neden olabilecek bir risk olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte analizde tüketici kredisi büyümesinin bir gecikmeli değerindeki artış olduğunda cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranının da arttığı tahmin edilmiştir. Analiz bulgularına göre tüketici kredileri

hacmindeki cari dönemdeki artış ile bir gecikmeli döneme ilişkin artışın cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranı üzerindeki etkisi farklıdır ve bu durumda kredi genişlemesinin dikkatle yönetilmesi gerekir. Çalışmanın bulguları daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında genel olarak eşbütünlüme ilişkisinin varlığı diğer çalışmalarla uyumlu görünmektedir. Bununla birlikte Sekmen ve Çalışkan (2011) bulgusu ile uyumlu değildir. Kısa dönem dalgalanmalarının uzun dönemde tekrar dengeye geleceğine ilişkin sonuçlar da Yanar ve Kerimoğlu (2011); Çatalbaş (2022) ile uyumludur.

Kısa ve uzun döneme ilişkin sonuçlar karşılaştırıldığında, kısa dönemde kredi hacmindeki hem cari dönemdeki büyümenin hem de gecikmeli dönemdeki büyümenin cari işlemler dengesini en çok etkileyen değişken olduğu görülmüştür. Bu durum uygulanan kredi politikalarının kısa dönemde cari işlemler dengesi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Bunun dışında cari işlemler dengesinin gecikmeli değerleri ile 2018Q4 kriz değişkeninin kısa dönemli etkisi tespit edilmiştir. 2018 yılında yaşanan döviz krizinin etkilerinin kısa dönemde ödemeler dengesine etki ettiği tahmin edilmiştir. Diğer taraftan uzun dönemde cari işlemler dengesi üzerinde sadece petrol fiyatlarının etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ve bahse konu etki negatif yönlüdür. Bu durum, enerjide dışa bağımlı ekonomiler için önemli bir politika sorunudur. Dolayısıyla enerji fiyatlarındaki artışlar, ödemeler dengesinin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Cari işlemler dengesindeki değişim üzerinde uzun dönemde en etkili faktörün enerji politikaları olduğu gözlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre ödemeler dengesinde ortaya çıkabilecek kısa dönemdeki sapmaların hızlı bir şekilde düzeltilileceği, uzun vadede dengeye ulaşacağı tahmin edilmiştir. Bununla birlikte bu durum kısa vadeli şoklara karşı duyarlılığı azaltmamaktadır. Cari işlemlere ilişkin temel dengede ithalatı azaltarak ihracatı arttırabilecek yöntemlerin uygulanabilmesine dikkat çekilmelidir. Enerji bağımlılığını azaltıcı uzun vadeli politikalar geliştirilmelidir. Analizin kısıtları değerlendirildiğinde uygulanan modele dahil edilmeyen ve cari işlemler dengesini açıklayabilecek başka değişkenlerin olduğu dikkate alınmalıdır. Cari işlemler dengesi üzerinde etkili olan diğer faktörlerin incelenmesi, analizlerin kapsamını genişletebilir. Yapılacak yeni çalışmalarda kredi genişlemesi ve döviz kuru politikalarının cari işlemler dengesi üzerindeki etkilerinin daha detaylı incelenmesi literatüre katkı sunabilir.

Kaynakça

- Agnello, L. and Nerlich, C. (2012). On The Severity of Economic Downturns: Lessons From Crosscountry Evidence. *Econ. Lett.* 117 (1): 149-155.
- Ağazade, S. (2014). Tüketici Kredilerine Yönelik Sınırlama Türkiye'nin Cari Açık Sorununa Çözüm Olur mu? *Doğrusal Dışı Bir Koentegrasyon Analizi. Bankacılar Dergisi*, 91: 46-54.
- Akçayır, Ö. ve Albeni, M. (2016). Türkiye'de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1): 557-583.
- Bahmani-Oskooee, M. and Chomsisengphet, R. N. W. (2002). Long-run Demand for Money in Hong Kong: An Application of the ARDL model. *International Journal of Business and Economics*, 1(2): 147-155.
- Baş, G. and Kara, M. (2020). The Effects of Macroeconomic Factors on Current Account Deficit: A Time Series Analysis for Turkey. *International Journal of Social Science Research*, 9 (1): 36-47.
- BDDK (2024). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Erişim adresi: <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=243>, Erişim Tarihi: 14.04.2024.
- Begeç E. (2015), *Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Makroekonomik Büyüklüklere Etkisi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye'de Enflasyon Cari Açık ve Bankacılık Sektörü Kredileri: 2006-2018 Dönemi İçin Bir İnceleme. *Social Sciences Research Journal*, 8(2): 77- 92.
- Brissimis, N.Sophocles, S. N., Hondroyiannis, G., Papazoglou, C. Tsaveas, N. T. and Vasardani, M. A. (2010). Current Account Determinants and External Sustainability in Periods of Structural Change. *European Central Bank Working Paper*, No: 1243
- Çatalbaş, N. (2022). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Cari Açık Arasındaki İlişkinin Sınanması: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (2): 880-904. DOI: 10.15869/itobiad.1053296.
- Dücan, E. Polat, M.A. and Balcıoğlu, E. (2016). Tüketim Toplumu Örneği Olarak Türkiye'nin Cari Açık ve Tüketici Kredileri İlişkisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1).
- Eita, J. H., Manuel, V. and Naimhwaka, E. (2018). Macroeconomic Variables and Current Account Balance in Namibia. *MPRA Paper*, No. 88818.
- Ekinci, M.F. and Omay, T. (2020). Current Account and Credit Growth: The Role of Household Credit and Financial Depth. *The North American Journal of Economics and Finance*, 54: 101244.
- Erbaykal, E. (2007). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde Etkili Midir? Bir Nedensellik Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(6): 81-88.
- Göçer, İ., Mercan M., and Peker, O. (2013). "Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırımlı Eşbütünleşme Analizi", *Ekometri ve İstatistik e-Dergisi*, (18): 1-17.
- Güneş, S. and Yıldırım, C. (2017). Kredi Genişlemesi ile Cari Açık Arasındaki İlişi: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1): 43-60.
- Haseki, M. İ. and Avşar, İ. & Turan, T. (2023). Türkiye'de Tüketici Kredilerinin Cari Denge Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9 (1): 19-35.
- Kahiloğulları, A. and Akça, İ.E. (2021). Cari Açık ve Bütçe Açığı İlişkisi: Türkiye Örneği. *Gaziantep Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*. 3(2): 137-151.
- Kılıç, J., and Yüksel, A. (2020). Türkiye'de Tüketici Kredilerinin Cari İşlemler Açığı Üzerindeki Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1): 1-19. <https://doi.org/10.46849/guiibd.626158>.
- Kırca, M. ve Karagöl, V. (2018). Türkiye'de Petrol Fiyatları ve Cari Açık Arasındaki Simetrik ve Asimetrik Nedensellik İlişkilerinin Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*,10(18): 59-71
- Kızıldere, C. (2020). Türkiye'de Cari Açık Sorununun Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme Açısından Değerlendirilmesi: Ampirik Bir Analiz. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(2): 2121-2139.
- Kiyotaki, N., and Moore, J. (1997). Credit Cycles. *Journal of political economy*, 105(2): 211-248.
- Lane, P.R. and McQuade, P. (2013). Domestic Credit Growth and International Capital Flows, European Central Bank. Working Paper Series, (1566): 1-46.
- Milesi, G.A. and Razin, A. (1996). Current Account Sustainability. *VII Seminario Regional de Política Fiscal*. 22-25.
- Motonishi, T., and Yoshikawa, H. (1999). Causes of the Long Stagnation of Japan During the 1990s: Financial or Real. *Journal of the Japanese and International Economies*, 13(3): 181-200.
- Obstfeld, M. (2012). Does the current account still matter? *NBER Working Paper* No. 17877.
- Pesaran, M. H., and Shin, Y. (1996). Cointegration and speed of convergence to equilibrium. *Journal of econometrics*, 71(1): 117-143.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. and Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches To The Analysis of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3): 289-326.
- Sandalcılar, A. and Altınar, A. (2014). Türkiye'de Tüketici Kredileri ile Cari İşlemler Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Bankacılar Dergisi*, 89: 28-40.
- Sanni, G. K., Musa, A. U. and Sani, Z. (2019). Current Account Balance and Economic Growth in Nigeria: An Empirical Investigation. *Economic and Financial Review*, 57(2): 83-106
- Sezal, L. (2023). Banka Kredileri ile Cari Açık Arasındaki İlişi: Türkiye için Asimetrik Nedensellik Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50: 34-44. <https://doi.org/10.52642/susbed.1219328>.
- Sekmen, F. and Çalışır, M. (2011). Is There A Trade-Off Between Current Account Deficits And Economic Growth? The Case Of Turkey. *Journal International Research Journal Of Finance And Economics*, 62: 166-172.
- Steiner, A. (2014). Current Account Balance and Dollar Standard: Exploring The Linkages. *Journal of International Money and Finance*, 41: 65-94.
- TCMB EVDS (2024). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. Erişim adresi: <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?>, Erişim Tarihi: 18.04.2024.
- Telatar, E. (2011). Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Kredi İlişkisi. *Bankacılar Dergisi*, 78: 22-34.
- Uslu, H. (2019). Türkiye'de Kredi Genişlemesinin Cari Açık Üzerindeki Etkileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Maliye ve Finans Yazıları- 2020 - (114):441 - 482*.
- Ünal, S. and Saygılı, R.F. (2022). Bireysel Kredilerdeki Artışın Dış Ticaret Açığı Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 93-125.
- OECD Data Explorer (2024). <https://data-explorer.oecd.org/>, (Erişim Tarihi: 25.10.2024)
- Yałçınar, K. (2012). *Uluslararası Finansman* (1.bs.). Ankara: Detay Yayıncılık
- Yanar, R. ve Kerimoğlu, G. (2011). Türkiye'de Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme Ve Cari Açık İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2): 191-201.
- Yardımcı, C. (2020). Cari İşlemler Açığı ve Kredi Hacim İlişkisi, Türkiye Örneği. *Pearson Journal of Social Sciences - Humanities*, (6): 235-239. doi:10.46872/pj.66.
- Yurdakul, F. and Cevher, E. (2015). Determinants of Current Account Deficit in Turkey: The Conditional and Partial Granger Causality Approach. *Procedia Economics and Finance*, 26: 92 - 100.